

מבט על, גיליון 654, 11 בינואר 2015

המתקפה המשולבת בפריס - קצה קרחון או אפיזודה חולפת?

יורם שוייצר ועודד ערן

המתקפה המשולבת שבוצעה על ידי תא טרור אסלאמי נגד העיתון הסאטירי "שרלי הבדו" והמרכז היהודי בלב פריס, ושגרמה למותם של 17 בני אדם, היוותה מימוש של אחד מתסריטי האימה, המדירים בשנים האחרונות את שנתם של שרותי הביטחון באירופה. האיום בגל טרור ריחף בשמי היבשת מאז ההתקפה ב-מומבאי, שבוצעה בשלהי 2008 על ידי תא טרור אסלאמי וגבתה את חייהם של 166 קורבנות. שורה של התרעות לפיגועים במתווה דומה נרשמה מאז בגרמניה, צרפת, ובבריטניה. האיום בחידושה של פעילות הטרור באירופה התגבר בשנה האחרונה, על רקע החשש מחזרתם של מאות מוסלמים ומתאסלמים אירופאים מסוריה ליבשת מוצאם, כשהם חדורי מוטיבציה להמשיך גם בתחומה את מאבקם בהשראת הקריאה לג'יהאד. במסגרת השתתפותם במלחמת האזרחים בסוריה עברו מתנדבים אלה אימונים, צברו ניסיון קרבי וספגו אינדוקטרינציה רדיקלית, המגדירה את המערב כאויב האסלאם, שחובה לפגוע בו. תופעה זו הציבה בפני גורמי הביטחון באירופה תמרור אזהרה מפני סכנה מוחשית ומידית של יבוא טרור מהמזרח התיכון לערי היבשת.

רצח אנשי המערכת של "שרלי הבדו" - קריקטוריסטים, אשר על פי השקפת עולמם של התוקפים ביזו את דמותו של הנביא מוחמד - כוון ביודעין נגד ערך יסוד בדמוקרטיות המערביות - חופש הביטוי. לאחר מכן הותקף יעד יהודי מובהק, כשהתוקפים נוטלים לעצמם את תפקיד התובע, השופט והתליין. בלי קשר לזהותו של ארגון הג'יהאד שאליו השתייכו התוקפים - אל-קאעדה בחג'אז, או 'המדינה האסלאמית'-דאע'ש - הם יצגו את אותה תפיסת עולם ואידיאולוגיה רדיקלית, שארגונים אלה דוגלים בה.

במסגרת הגל הנוכחי של מתקפות טרור אסלאמי במערב אירופה התבצעו מספר התקפות בידי "זאבים בודדים" בערים שונות בצרפת, ולפני כחצי שנה - גם בבריסל. שאלה מרכזיות, העולה על רקע גל זה, היא האם מדובר בקצה קרחון של טרור, הצפוי להתגבר, או שמא באפיזודה חולפת, שלמרות הזעזוע שגרמה בצרפת ובמדינות הקהילה האירופית לא תביא לשינוי במדיניות נגד הטרור האסלאמי משום שעם הזמן ידהה הרושם הקשה שעוררה.

פיגועים בידי "זאבים בודדים", המזדהים עם הג'יהאד העולמי, מציבים אתגר ביטחוני עבור גורמי המודיעין ואכיפת החוק באירופה, המנסים לסכלם בטרם יובילו למרחץ דמים. כישלון למנוע את התפרצותו של גל טרור אסלאמי במדינות היבשת עלול בנוסף לגרור בעקבותיו תגובה אלימה מצד גורמי ימין קיצוני נגד מוסלמים. צפוי, כי גורמים אלה ינצלו את החשש מהאסלאם הרדיקלי, כדי להצדיק פעילות טרור מצדם, המונחית על ידי שנאת זרים, אסלאמופוביה ואנטישמיות. הפיגועים המבוצעים על ידי גורמי אסלאם קיצוני יהוו עבורם עילה לפעולה אלימה, שתחולל במדינות אירופה מעגל אלימות, שכוחות הביטחון יתקשו לעצור, ושיחמיר את האתגר המורכב העומד בפני הדרגים הפוליטיים במדינות אירופה, כתוצאה ממתח גובר בין הקהילות השונות.

במהלך השנים האחרונות, במשך קרוב לעשור, נרשמו לזכות שירותי הביטחון במערב אירופה סיכולים לא-מעטים של כוונות פיגוע ראוותניות על ידי אל-קאעדה ושותפיו. אלו העידו, כי ניתן להתמודד ביעילות מבצעית עם מאמציהם של גורמי הטרור לפגוע באורח החיים הדמוקרטי. אמנם, מצטיירת אפשרות, כי ברקע המתקפות האחרונות בפריס היו כשלים מודיעיניים. מידע מוקדם אודות המבצעים, שהועבר לידי שירותי הביטחון הצרפתיים, לא זכה לתשומת הלב ולטיפול הראויים. עם זאת, יש להביא בחשבון, כי אין באפשרות שירותי המודיעין בצרפת ובמדינות המערב בכלל למנוע באופן מוחלט את התרחשותם של פיגועי טרור.

יתר על כן, בערים רבות ברחבי היבשת ניכרים היסוס ורתיעה מנקיטת יד קשה נגד בדלנות של מיעוטים, ובכלל זאת נגד גילויי אלימות וטרור מצד קבוצות מיעוטים לוחמניות. יתכן שנטייה זו משקפת חשש, כי עימות ישיר עם קבוצות אלה יתפתח למהומות נרחבות, כמו אלה שהתרחשו ב-2005 בפריס, עת רובעי הקצה של העיר הפכו זירות מלחמה בין בני המיעוטים, בעיקר מצפון אפריקה, לבין כוחות הביטחון הצרפתיים. כמו כן קיים חשש מהשקה של מערכה מורכבת, בעלת היבטים משפטיים, משטריים ותרבותיים נגד מיעוטים, שתראה בעיני רבים, ובוודאי בעיני המיעוטים עצמם, כפגיעה בחירויות הפרט וזכויותיו. ממילא, באירופה גואה גל של שנאת זרים. מפלגות שחרטו על דגלן אידיאולוגיה ברוח זו זכו אשתקד להצלחה בלתי-מבוטלת בבחירות לפרלמנט האירופי. מאידך גיסא, יש לזכור, כי המיעוטים באירופה, ובכלל זה פליטים שהגיעו בשנים האחרונות מאזורים מוכי מצוקה כלכלית וקרבות במזרח התיכון, אינם רק נטל על שירותי הרווחה, אלא הם מהווים בנוסף כוח עבודה זול. משום כך, לנוכחותם ביבשת, שאוכלוסייתה מזדקנת, יש גם ערך כלכלי חיובי.

יש להניח שמדינות רבות באירופה תעדפנה שמוסדות האיחוד האירופי, הם שייזמו פעילות משפטית ואחרת נגד היבטים מסוימים של ההגירה, בוודאי זו הבלתי-חוקית, וכן ינקטו אמצעים במטרה להקטין את הנטל הכלכלי, הקשור במהגרים ובמיעוטים. זאת, למרות שחלק ניכר מהמשמעות הבעייתיות של ההגירה נמצא עדיין באחריות המדינה ולא עבר לתחום האחריות של האיחוד ומוסדותיו. בשל הרגישות המובנת הקיימת בגרמניה במיוחד, יצאה הקנצלרית מרקל נגד התנועה המתנגדת למיעוטים במדינה. מאותה הסיבה, סביר שגרמניה תעדיף פעולה במסגרת האיחוד.

אבל, השאלות צריכות להישאל: איזו פעולה, ונגד מי? המסגרות ללחימה בטרור קיימות באיחוד האירופי מזה שנים. ביניהן כלולות החלטת המועצה האירופאית מ-28 בנובמבר 2008, המגדירה מהן פעולות טרור (ומעדכנת החלטה קודמת מ-2002), או התכנית האירופית מ-2005 למלחמה ברדיקליזציה ובגיוס טרוריסטים. בקרב המוסדות האירופיים בבריסל הוקמה גם קבוצת אנטי-טרור. מה אם כן ניתן להוסיף על כך, פרט להצהרות בדבר כוונות? האם האיחוד האירופי יהיו לקבל החלטות לגבי צמצום ההגירה, כולל ההגירה החוקית, והאם השלטונות במדינות אירופה השונות יחליטו להפעיל יד קשה נגד בני מיעוטים, שהשתלטו על אזורים בערים מרכזיות ונטלו בהם את החוק לידיהם?

שאלה מרכזית נוספת נוגעת לאפשרות, כי האירועים הקשים על אדמת אירופה יחוללו שינוי במדיניותן של צרפת ומדינות מערביות מרכזיות נוספות, בנוגע לאופי ולהיקף מעורבותן במערכה נגד דאע"ש ואל-קאעדה בסוריה ובעיראק. בשלב זה, למרות הגיוניים החריפים שנשמעו מפי מנהיגי צרפת, גרמניה, בריטניה וארצות הברית בעקבות הפיגועים בפריס, קשה להניח, כי הרטוריקה הנחרצת תוביל לתגבור צבאי קרקעי בעיראק או לשינוי במדיניות הקואליציה הלוחמת נגד דאע"ש בסוריה. אתגר נוסף, המשותף למנהיגי מדינות ולמנהיגי ציבור במערב וגם לשותפיהם במדינות העולם המוסלמי, הוא ניהול אפקטיבי של מערכה אידיאולוגית-ערכית נגדית במטרה לקעקע את תפיסת העולם, שאותה מציגים גורמי הג'יהאד העולמי. לראשי קהילות מוסלמיות ולאנשי דת מוסלמים מרכזיים במערב אמורה להיות חשיבות רבה בהובלת מאבק שיטתי, רצוף ופומבי להוקעת הפרשנות האלימה של דת האסלאם ובקריאה להחרמתם של נושאי דגל הג'יהאד. רק שלילה גורפת של מערכת ההצדקות וההנמקות ההלכתיות-דתיות, המניעות צעירים מרחבי העולם להצטרף ולתמוך בפעילות הטרור האסלאמי, תסייע לצמצם את מספר המתנדבים לשורותיהם של ארגוני הג'יהאד העולמי.

הזעזוע שספגה צרפת ישקע בחלוף הזמן, וכך גם תיחלש הדחיפות המיוחדת לטיפול יעיל בסכנה המאיימת על הדמוקרטיות המערביות, שמקורה בשדות הקרב בסוריה ובעיראק. ההידרשות לאתגר תידחה למועד שבו לא תהיה למנהיגיהן של מדינות המערב ברירה, אלא להתמודד עמו ישירות, באופן רחב היקף ואולי אף אלים מאד. ניתן להעריך שרק שרשרת אירועים חריגים, קרי פיגועים ראוותניים ורבי קורבנות, ימחישו בבוטות את הסכנה הגלומה באי-הגברת המאבק הצבאי באתגר, שמציב ארגון 'המדינה האסלאמית' בפני מדינות המערב. מתקפת הטרור שביצע אל-קאעדה על אדמת ארצות הברית ב-2001 הייתה אירוע, שזעזע את אמות הספים והניע פעולה נחרצת נגד הארגון. כך, כנראה, יקרה גם במאבק מול 'המדינה האסלאמית', אל-קאעדה ושותפיהן במערב, אלא אם ינקטו מראש צעדים מבצעיים, חוקתיים, משפטיים וערכיים, נגד ארגונים אלה.